

Tina Duškov^{a*}, Kristina Lampič^{b*}

Smernice za evakuacijo oseb z invalidnostjo in drugimi zdravstvenimi omejitvami v primeru požara ali druge nevarnosti

^a Novartis d.o.o. (oddelek Zdravje, varnost in okolje)

^b Novartis d.o.o. (članica skupine za osebe z invalidnostjo)

Ključne besede:

evakuacija oseb z omejitvami
smernice podjetja Novartis d.o.o.
ureditev delovnega mesta

Povzetek

Namen smernic je podati informacije, priporočila in načine pomoči za evakuacijo invalidnih oseb v primeru požara in drugih nevarnosti. Pri teh osebah so možnosti hitrega odziva lahko zmanjšane, zato je treba ukrepe varstva pred požarom in drugimi nesrečami načrtovati pravočasno.

Enakopravno obravnavo oseb z invalidnostjo pri načrtovanju evakuacije predpisuje tudi zakonodaja. Zakon o varstvu pred požarom v 13. členu določa, da ima vsakdo pravico do varstva pred požarom. Tudi Novartisov globalni postopek Occupational Safety Handbook "Building Life Safety" predpisuje, da moramo v primeru nujne evakuacije zagotoviti pomoč vsem osebam s trajno ali začasno invalidnostjo.

Keywords:

evacuation of people with disabilities
Novartis LLC guidelines
workplace arrangement

Guidelines for evacuating persons with disabilities and other health restrictions in case of fire or other danger

Abstract

The purpose of the guidelines is to provide information, recommendations, and methods of assistance for evacuating persons with disabilities in the event of fire and other hazards. For people with disabilities, the possibilities of a quick response in the event of an accident can be reduced. That is why it is necessary to plan for protective measures against fire and other accidents.

Equal treatment of persons with disabilities in evacuation planning is also prescribed by legislation. Article 13 of the Slovenian Fire Protection Act stipulates that everyone has the right to protection against fire. Novartis' Occupational Safety Handbook "Building Life Safety" global procedure also stipulates that in the event of an emergency evacuation, we must provide assistance to all persons with permanent or temporary disabilities.

Strokovni članek

1 Uvod

V podjetju Novartis d.o.o. smo izdelali Smernice za evakuacijo oseb z invalidnostjo in drugimi zdravstvenimi omejitvami v primeru požara ali druge nevarnosti v sodelovanju oddelka Zdravje, varnost in okolje in skupine za osebe z invalidnostjo, ki je del ekipe za raznolikost in vključenost. Avtorici prispevka, pooblaščenca oseba za požarno varnost podjetja Novartis d.o.o. in sodelavka iz skupine za osebe z invalidnostjo, sva ugotovili, da je mogoče v podjetju Novartis d.o.o. izboljšati razmere za vse zaposlene, ki so invalidni ali imajo druge zdravstvene omejitve. Odločili sva se, da pripraviva smernice, ki so jih prejele vse enote in oddelki na obeh lokacijah podjetja (Ljubljana in Mengeš) z namenom, da vsaki taki osebi pred nastopom dela ustrezno uredimo delovno mesto. To pomeni, da delovno mesto za vsako osebo posebej pregledamo in pripravimo glede na individualne potrebe.

* Korespondenčni avtorici ✉ tina.duskov@novartis.com; kristina.lampic@novartis.com

Smernice, ki so z dovoljenjem podjetja Novartis d.o.o. predstavljene v tem prispevku, so razdeljene po naslednjih sklopih:

- ▶ NAMEN
- ▶ SPLOŠNI NAPOTKI
- ▶ PRIPOROČILA IN NAČINI POMOČI ZA GIBALNO OVIRANE OSEBE
- ▶ PRIPOROČILA IN NAČINI POMOČI ZA SLEPE IN SLABOVIDNE OSEBE
- ▶ PRIPOROČILA IN NAČINI POMOČI ZA GLUHE IN NAGLUŠNE OSEBE
- ▶ OSEBE Z DRUGIMI ZDRAVSTVENIMI OMEJITVAMI
- ▶ VIRI

Prispevek dopolnjujeta še dva konkretna opisa ureditve delovnega mesta za osebo z omejitvami.

2 Namen smernic

Namen smernic je podati informacije, priporočila in načine pomoči za evakuacijo invalidnih oseb v primeru požara in drugih nevarnosti. Pri teh osebah so možnosti hitrega odziva v primeru nesreče lahko zmanjšane, zato je treba ukrepe varstva pred požarom in drugimi nesrečami načrtovati pravočasno.

Enakopravno obravnavo oseb pri načrtovanju evakuacije predpisuje tudi zakonodaja. Zakon o varstvu pred požarom v 13. členu določa, da ima vsakdo pravico do varstva pred požarom. Tudi Novartisov globalni postopek Occupational Safety Handbook "Building Life Safety" predpisuje, da moramo v primeru nujne evakuacije zagotoviti pomoč vsem osebam s trajno ali začasno invalidnostjo.

V smernicah so najprej podani splošni napotki za evakuacijo invalidnih oseb, v nadaljevanju pa so nekoliko bolj natančno predpisana priporočila in načini pomoči za:

- ▶ gibalno ovirane,
- ▶ slepe in slabovidne,
- ▶ gluhe in naglušne osebe.

3 Splošni napotki

3.1 Načrtovanje ukrepov za posameznike, ki pri evakuaciji potrebujejo pomoč

Pomembno je, da so o posameznikih, ki bodo pri evakuaciji potrebovali pomoč, obveščeni vodja, neposredni sodelavci, predstavnik oddelka Zdravje, varnost in okolje (v nadaljevanju ZVO) in gasilska služba. Način pomoči se razlikuje od posameznika do posameznika, zato je treba evakuacijo načrtovati individualno. Evakuacijo načrtujemo skupaj z invalidno osebo, od katere dobimo najpomembnejše informacije glede pomoči, ki jo potrebuje. Priporočeno je, da se za vsakega invalidnega zaposlenega pripravi osebni načrt evakuacije, ki vsebuje predvideno pot in način evakuacije, sistem pomoči in območja, kjer lahko počaka na pomoč.

Za varno evakuacijo morajo biti evakuacijske poti in zasilni izhodi prosti in prehodni. Ovire za invalidne osebe lahko predstavljajo stopnice, prag, ozki prehodi, omare na hodniku, neprehodni zasilni izhodi, neravne in drseče notranje in zunanje talne površine, močni svetlobni signali ipd.

3.2 Vzpostavitev sistema pomoči

Pri evakuaciji invalidnih oseb lahko pomaga vsak zaposleni, pomembno je, da je pripravljen pomagati in pozna način pomoči, ki jo konkretna oseba potrebuje.

Načini pomoči so različni, prvo pravilo za osebe, ki pomagajo

invalidni osebi, pa je, da to osebo pred začetkom reševanja vprašajo, ali ji lahko pomagajo. Nato se uskladijo glede tehnike reševanja in morebitnih pripomočkov, ki jih mora imeti invalidna oseba pri sebi. Število pomočnikov je odvisno od težav osebe, ki jo rešujemo. Če invalidna oseba potrebuje samo enega pomočnika, moramo pri pripravi individualnega načrta evakuacije poskrbeti, da sta za evakuacijo predvidena najmanj dva pomočnika, saj je lahko eden od njiju v času evakuacije odsoten. Če je za pomoč potrebnih več pomočnikov, je priporočljivo, da je število predvidenih pomočnikov najmanj dvakrat večje od števila pomočnikov, ki jih invalidna oseba potrebuje za evakuacijo.

3.3 Evakuacijske vaje

Delodajalec je odgovoren, da so vsi redno ali začasno zaposleni usposobljeni za varstvo pred požarom in drugimi nesrečami in da se najmanj enkrat na leto udeležijo evakuacijske vaje.

Vaje v stavbah, kjer so zaposlene invalidne osebe, vedno načrtujemo tako, da so prisotne tako te osebe kot osebe, ki bodo pomagale pri njihovi evakuaciji. Evakuacijske vaje so najboljši način, da preverimo, ali so načrtovane rešitve ustrezne, po opravljeni vaji pa morebitne nepravilnosti odpravimo.

4 Priporočila in načini pomoči za gibalno ovirane osebe

4.1 Splošni napotki

- ▶ Gibalno ovirane osebe so osebe z zmanjšano zmožnostjo gibanja, ki za premikanje lahko uporabljajo različne pripomočke (invalidski voziček, bergle, hojco, palico, protezo ...).
- ▶ Lahko imajo težave pri odpiranju vrat, premikanju po stopnicah, neravnih in hrapavih tleh, pri premikanju skozi ozke prehode in ovinke ...
- ▶ Gibalno ovirane osebe na invalidskem vozičku ne vidijo oznak na klasičnih mestih v višini stoječih ljudi in ne dosežejo predmetov, postavljenih na običajnih višinah.

4.2 Evakuacijske poti

- ▶ Evakuacijske poti in zasilni izhodi morajo biti prosti in prehodni. Tla na evakuacijski poti naj bodo ravna in nedrseča.
- ▶ Širina evakuacijske poti naj omogoča vožnjo z invalidskim vozičkom.
- ▶ Ko zaposlimo gibalno ovirano osebo, je smiselno preveriti, ali obstaja možnost, da so njeni delovni prostori v pritličju, saj bo evakuacija v tem primeru bistveno hitrejša in preprostejša.

4.3 Pomoč pri evakuaciji

- ▶ Pri lažje gibalno ovirani osebi bo običajno potreben samo en pomočnik, medtem ko je število pomočnikov pri težje gibalno ovirani osebi lahko večje, odvisno od pripomočka, ki se bo uporabil za evakuacijo.
- ▶ Pomočniki, ki bodo pomagali pri evakuaciji gibalno ovirane osebe, morajo to osebo najprej opozoriti, da so v bližini, in vprašati, ali ji lahko pomagajo.
- ▶ Nekatere lažje gibalno ovirane osebe lahko hodijo samostojno tudi po stopnišču in potrebujejo samo spremstvo.
- ▶ Če evakuacijska pot omogoča vožnjo z invalidskim vozičkom, naj ga pomočnik ne potiska brez predhodnega dovoljenja.
- ▶ Pri evakuacijski poti, ki ne omogoča vožnje z invalidskim vozičkom, je priporočena uporaba pripomočkov za evakuacijo. Pri tem je

Evakuacija oseb z omejitvami

pomembno, da se pomočniki predhodno seznanijo z uporabo teh pripomočkov, saj tako sebe in gibalno ovirane osebe ne bodo izpostavljali dodatnemu tveganju.

- ▶ Če je le mogoče, gibalno ovirane osebe ne prenašamo na invalidskem vozičku, saj je tak prenos lahko nevaren tako za pomočnike kot za osebo na vozičku. Če se prenosu na invalidskem vozičku ne moremo izogniti, morajo voziček nesti trije pomočniki.
- ▶ Če je na stopnišču velika gneča, je smiselno, da z evakuacijo gibalno ovirane osebe nekoliko počakamo, saj bo evakuacija v manjši gneči varnejša.
- ▶ Na evakuacijski poti nikoli ne puščamo praznega invalidskega vozička, saj tako otežimo evakuacijo drugih zaposlenih.
- ▶ Če gibalno ovirano osebo prenašamo brez invalidskega vozička, moramo poskrbeti, da se po evakuaciji voziček čim prej prenese na zbirno mesto, saj bo sicer gibalno ovirana oseba še naprej odvisna od naše pomoči.
- ▶ Evakuirati je treba tudi pripomočke, nujne za ohranitev življenja (respirator, aspirator, nahrbtnik s kisikom ipd.), in druge pripomočke (bergle, hojco, palico ...).

4.4 Klic v sili

Gibalno ovirane osebe lahko uporabljajo isti način klica v sili kot drugi zaposleni – s klicem na številko, ki je izpisana na vsakem internem telefonu ali preko mobilnega telefona. Če oseba zaradi omejenega gibanja roke težko doseže stacionarni telefon, je priporočljivo, da ima to številko v svojem mobilnem telefonu.

5 Priporočila in načini pomoči za slepe in slabovidne osebe

5.1 Splošni napotki

- ▶ Slepe in slabovidne osebe so osebe s popolno ali delno izgubo vida, pri katerih korekcijska očala ali kontaktne leče ne zadostujejo za normalno branje ali opravljanje vsakodnevnih opravil.
- ▶ Orientirajo se po zvokih, preveč zvokov jih lahko zmoti, moteči so lahko tudi močni, utripajoči svetlobni signali.
- ▶ Poznajo pot, ki jo pogosto uporabljajo, in postavitev predmetov v prostorih, kjer preživijo veliko časa.
- ▶ V začetni fazi požara ne vidijo dima in ognja, zato se ne morejo orientirati glede smeri izhoda.
- ▶ Slepe in slabovidne osebe lahko ne vidijo običajnih oznak za evakuacijske poti in zasilne izhode.

5.2 Evakuacijske poti

- ▶ Evakuacijske poti in zasilni izhodi morajo biti prosti in prehodni. Vse ovire na evakuacijskih hodnikih ali stopniščih lahko otežijo evakuacijo slepih in slabovidnih oseb.
- ▶ Tla na evakuacijski poti naj bodo nedrseča, priporoča se namestitev taktilnih oznak, ki slepim in slabovidnim pomagajo, da se lažje orientirajo v prostoru.
- ▶ Priporoča se, da s slepo ali slabovidno osebo večkrat prehodimo evakuacijsko pot, saj ji tako pot postane znana, evakuacija pa poteka hitreje.

5.3 Pomoč pri evakuaciji

- ▶ Pomočnik, ki bo pomagal pri evakuaciji slepe ali slabovidne osebe, jo mora najprej opozoriti, da je v bližini, nato na kratko

predstaviti stanje oziroma nevarnost in jo vprašati, ali ji lahko ponudi pomoč.

- ▶ Če potrebuje pomoč pri vodenju, slepa ali slabovidna oseba prime pomočnika pod roko oziroma položi roko na njegovo ramo (kar ji bolj ustreza), nato pa pomočnik hodi pol koraka pred njo. Med potjo jo opozarja na morebitne ovire na evakuacijski poti.
- ▶ Pomočnik se stopnicam ali vratom približa naravnost, nikoli postrani, slepo ali slabovidno osebo vedno opozori na začetek in konec stopnic. Če je mogoče, naj se slepa ali slabovidna oseba pri hoji po stopnicah drži tudi ograje.
- ▶ Ko prispeta na varno mesto, jo pomočnik orientira v okolici in vpraša, ali potrebuje nadaljnjo pomoč.
- ▶ Če slepa ali slabovidna oseba pri hoji uporablja belo palico, ima belo palico s seboj tudi pri evakuaciji.

5.4 Klic v sili

S slepo ali slabovidno osebo se moramo dogovoriti glede načina klica v sili, ki ga bo uporabljala. Od posameznika je odvisno, ali se bo odločil za klic po internem telefonu ali pa bo imel številko v svojem mobilnem telefonu.

6 Priporočila in načini pomoči za gluhe in naglušne osebe

6.1 Splošni napotki

- ▶ Gluhe in naglušne osebe so osebe s popolno ali delno izgubo sluha, ki komunicirajo na različne načine: s pomočjo govora, ob pomoči tolmača in znakovnega jezika, nekatere berejo z ustnic, druge si pomagajo s slušnim aparatom ali polževim vsadkom, možne so tudi kombinacije teh načinov.
- ▶ Gluhe in naglušne osebe morda ne slišijo naprav ali sistemov za alarmiranje, ki opozarjajo z zvokom, naglušne osebe lahko zmoti preveč zvokov.
- ▶ Gluhe in naglušne osebe morda ne slišijo navodil ali jih slišijo slabše.

6.2 Način alarmiranja

- ▶ Pri gluhih in naglušnih osebah je treba uporabiti alternativne načine alarmiranja.
- ▶ Možna je namestitev alarma s svetlobnim signaliziranjem.
- ▶ V delovni prostor gluhe ali naglušne osebe se lahko namesti poseben dimni alarm z bliskavico.
- ▶ Možno je tudi obveščanje na mobilni telefon preko aplikacije Intervencija.net.
- ▶ Pomembno se je zavedati, da se bodo nekateri alarmi sprožili samo v primeru požara (npr. dimni alarm), zato se moramo dogovoriti glede načina obveščanja ob drugih nevarnostih (npr. ob potresu, razlitju kemikalij ipd.).

6.3 Pomoč pri evakuaciji

- ▶ Najpomembnejše je, da gluho ali naglušno osebo opozorimo na nevarnost. Pomočnik naj osebo opozori, da je v bližini, in ji na kratko opiše stanje oziroma nevarnost.
- ▶ Navodila morajo biti jasna, pomočnik naj govori razločno, z ustrezne razdalje, da mu gluha ali naglušna oseba lahko bere z ustnic. Če tako sporazumevanje ni možno, naj kratka navodila napiše na list ali računalnik.
- ▶ Ko je gluha ali naglušna oseba obveščena o alarmu, običajno ne potrebuje pomoči ob evakuaciji. Pomočnik naj osebo vpraša,

ali potrebuje nadaljnjo pomoč, in jo v tem primeru odpelje na zbirno mesto.

6.4 Klic v sili

Z gluho ali naglušno osebo se moramo dogovoriti glede načina klica v sili, ki ga bo uporabljala. Ena od možnosti je, da pošlje besedilno sporočilo (sms) gasilski službi ali pa pokliče s pametnega telefona, tablice ali računalnika, na katerem je nameščena aplikacija, ki omogoča telefonski pogovor z besedilom, glasom ali videom.

7 Osebe z drugimi zdravstvenimi omejitvami

Poleg oseb s trajnimi ali dolgotrajnimi omejitvami ne smemo pozabiti, da se lahkočasne omejitve, zaradi katerih je potrebna pomoč pri evakuaciji, pojavijo pri vsakem zaposlenem (zlomi, poškodbe, bolezni ipd.). Pomembno je, da so o tem obveščeni vodja, neposredni sodelavci, predstavnik oddelka ZVO in gasilska služba. Tudi v takih primerih je priporočljivo, da se pripravi osebni načrt evakuacije.

8 Dva primera ureditve delovnega mesta za osebi z omejitvami

V nadaljevanju predstavljamo dva primera pregleda delovnega mesta in ukrepe, ki smo jih sprejeli za delovno mesto, kjer je zaposleni:

8.1 OSEBA NA INVALIDSKEM VOZIČKU (administracijsko delovno mesto, poslovna stavba, 1 nadstropje, lokacija Novartisa v Ljubljani)

Preverili smo okoliščine, ki jih je treba upoštevati pri oceni delovnega mesta: Oseba na invalidskem vozičku za premikanje uporablja invalidski voziček s komandno ploščo z eno roko. Uporaba druge roke je omejena.

Oddelek ZVO je v sodelovanju s skupino za invalidne osebe na pregled delovnega mesta povabil tudi našo izvajalko medicine dela in vodjo, kjer bo zaposlena delala.

Ugotovitve:

- ▶ Za vstop v oddelek, kjer bo zaposlena delala, je treba odpreti požarna vrata, ki jih zaposlena sama zaradi komandne plošče na eni strani vozička in omejene uporabe druge roke ne more odpreti. Vodja oziroma njegov namestnik mora zagotoviti, da zaposlena ne bo nikoli sama na delovnem mestu, saj pomoč pri odpiranju vrat potrebuje tako pri prihodu in odhodu iz službe kot pri odhodu v jedilnico ali na stranišče.
- ▶ Za vstop v pisarne je treba odpreti notranja steklena vrata, ki jih bo zaposlena zaradi nameščenega mehanizma za avtomatsko zapiranje vrat težko odpirala sama. Če bi mehanizem odstranili, smer odpiranja vrat pa zamenjali, bi bilo samostojno prehajanje skozi vrata lažje (uredi oddelek ZVO),
- ▶ Za pravilno držo pri sedenju za računalnikom zaposlena potrebuje primerno naslonjalo oziroma blazino, ki bo hrbtenici zagotovilo vzravnan držo (uredi oddelek ZVO),
- ▶ Za evakuacijo je treba zagotoviti prsto evakuacijsko pot in prehodni zasilni izhod, da se bo zaposlena lahko umaknila na požarne stopnice. Od tam jo je treba evakuirati s pomočjo evakuacijskega stola ali drugega pripomočka. Zagotoviti je treba, da je evakuacijski stol stalno na oddelku in da je

gasilska služba obveščena o prisotnosti gibalno ovirane osebe v oddelku, kjer bo zaposlena delala (uredi oddelek ZVO). Pri evakuaciji ji lahko pomaga gasilec ali drugi zaposleni v stavbi.

- ▶ Enkrat letno se izvaja evakuacijska vaja, pri kateri so prisotni zaposlena in predstavniki zaposlenih v oddelku (izvede oddelek ZVO),
- ▶ V primeru nevarnosti moramo zaposleni v Novartisu d.o.o. klicati interno številko za klic v sili 2200. Priporočamo, da si zaposlena vnese številko v svoj mobilni telefon, saj bo tako lahko najhitreje tudi sama opozorila pristojne službe na nevarnost (uredi vodja oziroma eden od sodelavcev v oddelku),
- ▶ Zaposlena bo v jedilnici potrebovala pomoč pri nošenju pladnja in prevzemu hrane, zato mora vodja oziroma njegov namestnik zagotoviti, da ji pri tem pomaga eden od sodelavcev ali pa eden od zaposlenih v kuhinji.

8.2 NAGLUŠNA OSEBA (administracijsko delovno mesto v sklopu laboratorija, lokacija Novartisa v Ljubljani)

Preverili smo okoliščine, ki jih je treba upoštevati pri oceni delovnega mesta:

Zaposlena je naglušna in uporablja slušni aparat.

Ta pregled delovnega mesta je opravil samo oddelek ZVO v sodelovanju s skupino za invalidne osebe.

Ugotovitve:

- ▶ Ob okvari slušnega aparata je zaposlena dolžna vodji in svojim sodelavcem povedati, da je njen slušni aparat v okvari in da ga zato ne uporablja. Tako so vodje in sodelavci odgovorni, da jo opozorijo, da je sprožena sirena, da poteka evakuacija iz objekta in da mora zapustiti svoje delovno mesto,
- ▶ Zaposlena s podpisom soglasja za uporabo svojih osebnih podatkov za potrebe sistema obveščanja in posredovanja v primeru izrednih dogodkov ("INTERVENCIJA.NET") ter organizacije enote za prvo pomoč Novartisa d.o.o. dovoljuje, da ji poklicni gasilci (prisotnost 24/7 na lokaciji) ob izrednem dogodku, ko je sprožena sirena za evakuacijo iz objekta, kjer je njeno delovno mesto, posredujejo kratko sporočilo na njeno zasebno telefonsko številko (mobilni telefon) z napisom "IME ZAPOSLENE" EVAKUIRAJ SE IZ OBJEKTA (priloga zapisnika),
- ▶ Zaposlena mora svoj mobilni telefon imeti stalno ob sebi, da lahko v vsakem trenutku vidi poslano kratko sporočilo gasilcev.

9 Zaključek in zahvala

Predstavljene Smernice za evakuacijo oseb z invalidnostjo in drugimi zdravstvenimi omejitvami v primeru požara ali druge nevarnosti so interni dokument podjetja Novartis d.o.o. Avtorici prispevka in uredništvo revije se iskreno zahvaljujemo vodstvu podjetja Novartis za dovoljenje za objavo teh smernic v reviji Požar.

Literatura

- [1] Požar | GOV.SI, dostop 21. 8. 2022.
- [2] Disabilities - Emergency Preparedness - Loyola University Maryland, dostop 21. 8. 2022.
- [3] Emergency Evacuation for People With Disabilities (ucsd.edu), dostop 21. 8. 2022.
- [4] EvacuationGuidePDF.pdf (interagencyboard.org), dostop 21. 8. 2022.
- [5] Emergency Procedures for Persons with a Disability (ucsc.edu), dostop 21. 8. 2022.
- [6] Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih Nova Gorica: Umetnost življenja z okvaro vida.
- [7] A. Narat: Diskriminacija in stigmatizacija gluhih in naglušnih v vsakdanjem življenju, magistrsko delo, Ljubljana, 2016.
- [8] Zakon o varstvu pred požarom (ZVPoz), Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 9/11, 83/12, 61/17 – GZ, 189/20 – ZFRO in 43/22.